

Lättillgängliga journaler – rättighet med problem?

Förutom sekretessfrågor måste språk och innehåll diskuteras innan patientjournaler på nätet kan bli verklighet i större skala.

Snart kommer patienter att kunna ta del av sin egen journal på nätet. Diskussionen har hittills främst handlat om sekretessfrågor, men även andra aspekter är relevanta att diskutera. Kommer patienten att förstå innehållet i sin egen journal, och är det målet?

En undersökning bland läkare på Karolinska universitetssjukhuset visar att patienten inte är den tänkta mottagaren av sin journal. Undersökningen visar även att läkarna är medvetna om att journalerna är svåra att förstå för patienter men att de tror att effektiviteten skulle bli lidande om de ändrade sitt sätt att skriva.

När patientdatalagen introducerades 2008 var ett av syftena att möjliggöra för patienter att kunna läsa sin journal på Internet. Förutsättningen är att vårdgivaren kan säkerställa att journalen hanteras säkert, exempelvis via en e-legitimation [1].

Många ser journaler som svårtydd och otillgänglig text, och i huvudsak ett arbetsredskap för läkaren. De många fackorden och förkortningarna ger också det intrycket. Sedan tidigare står det i patientdatalagens paragraf 13 att patientjournaler »ska vara skrivna på svenska språket, vara tydligt utformade

och så lätta som möjligt att förstå för patienten« [2].

Står patientdatalagen i strid med verkligheten? Det var utgångspunkten i ett examensarbete från språkkonsultprogrammet på Stockholms universitet som handlar om språket i patientjournaler [3]. Ur ett språkvetenskapligt perspektiv undersöktes vad i en patientjournal som kan vara svårt att förstå – främst ur patientens synvinkel, men även läkarens.

Skilnader mellan journalspråk och allmänspråk undersöktes i 100 journalanteckningar från hjärtkliniken på Karolinska universitetssjukhuset. Undersökningen kompletterades med en mindre enkätundersökning till 139 läkare vid kliniker på samma sjukhus, varav en knapp tredjedel svarade. Syftet med arbetet var att undersöka hur väl lagtexten överensstämmer med verkligheten och att få en bild av läkarnas inställning till journalskrivande.

I enkäten fick läkarna bland annat svara på vem de skrev journalerna för. Utifrån alternativen vårdlaget, sig själv som minnesanteckning, myndigheter eller patienten fick de svara på en fyrgadig skala. Alla läkare, utom en, svarade att de skrev journalen för kollegorna i mycket hög grad. När det handlar om att skriva för patienten var det lika många som skrev »i mycket låg grad« som »i mycket hög grad«. Patienterna är alltså den mottagargrupp som läkarna är mest splittrade inför i journaldokumentationen.

Enligt enkäten anpassar läkarna sällan eller aldrig journaltexten för patienten. Det färgar hela texten och gör den svår att förstå utanför den tänkta mottagargruppen. Det syns i alla nivåer i texten, från dispositionen som styrs av journalhanteringssystemet, hur handlingar framställs i val av verbformer, meningsbyggnaden som saknar subjekt (patienter och vårdpersonal nämns sällan i journaltext) till ordval med förkortningar och latin i stället för svenska. Dessa språkliga särdrag blev tydliga i examensarbetets textanalys av journalerna.

Det som sticker ut mest för lekmän

som läser en journal är de många facktermerna och förkortningarna. I det undersökta materialet var åtta procent av orden förkortningar och tio procent facktermer. Medicinska facktermer är en grundbult i all medicinsk text och är ett måste för att dokumentationen ska bli så exakt och patientsäker som möjligt.

Aktuella rekommendationer finns till exempel i »Medicinskt fackspråk i skrift« [4]. Korrekt använda termer går också att slå upp i en medicinsk ordbok. Problem uppstår när olika begrepp används för samma sak och när termer och förkortningar av termer komponeras på egen hand.

I enkäten fick läkarna frågan om vad de själva hade svårt att förstå i journaler. Okända förkortningar från andra avdelningar och alltför kortfattade resonemang var de vanligaste svaren. Läkarna tillfrågades även vad de trodde att patienten kunde ha svårt att förstå i sin egen journal. Flera svarade att det inte bara handlade om ord och termer, utan att det var textens helhet och perspektiv som ställde till problem.

Läkaren och patienten har olika mål med att läsa journalen. Som patient vill man förstå läkarens beskrivning av sig själv. Läkaren har insikt i textens syfte och produktionsvillkor och får därför en annan förståelse för innehållet. Journaldokumentation och vårdkommunikation får nya förutsättningar när den egna journalen blir tillgänglig med enbart några musklick. Sannolikheten för att patienten läser den ökar betydligt.

Kommer tillgängligheten att tvinga fram en utveckling där läkare skriver mer begripligt för lekmän? I bästa fall kommer språket i journalerna att bli mer begripligt för patienten om läkaren tydligare ser denne som mottagare av texten. En sådan text kan också gynna vården i stort eftersom antalet missförstånd kan komma att minska. Dock var

Patientjournalen som »app«?

Collage: Ewa Knutsson

HELEN ALLVIN
språkkonsult, IT för hälsa, institutionen för data- och systemvetenskap, Stockholms universitet
allvin@dsv.su.se

MARIA KVIST
leg läkare, dr med sc, Klinisk immunologi och transfusionsmedicin, Karolinska universitetssjukhuset, Solna
maria.kvist@karolinska.se

läkarna rädde att dokumentationen skulle bli mindre effektiv om den anpassades till patienten, och att ett mindre precist språk kan ge mindre säker vård.

Utvecklingen kan i stället gå åt det andra hållet med ett mer vagt och ludigt innehåll. Läkaren kan undvika att skriva ner osäkra fakta och utlämna spekulerande information som patienten kanske inte är mogen att utsättas för. Det kan i så fall leda till att muntlig överföring av information ökar, vilket också kan bli en fara för patientsäkerheten.

Redan nu pågår försök med journaler tillgängliga på nätet [5]. Innan det blir

verklighet i någon större skala behövs en diskussion om hur den ökade tillgängligheten påverkar journalens språk och innehåll.

■ *Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.*

REFERENSER

1. Frågor och svar om patientdatalagen. Stockholm: Datainspektionen; 2010. [citerat 15 oktober 2010]. <http://www.datainspektionen.se/lagar-och-regler/patientdatalagen/Fragor--svar/>
2. Patientdatalag. Stockholm: Statens offentliga utredningar; 2006. SOU 2006:82.
3. Allvin, H. Patientjournalen som genre. En text- och genreanalys av patientjournalers relation till patientdatalagen. Stockholm: Stockholms universitet; 2010.
4. Medicinskt fackspråk i skrift. Stockholm: Läkartidningen, Socialstyrelsen, Svenska Läkarsällskapet, Terminologikum; 2010. <http://www.tnc.se/medicinskt-facksprak-i-skrift.html>
5. Åkerman C. Patientjournaler åter på nätet. Ny teknik. 24 feb 2005. [citerat 15 oktober 2010]. http://www.nyteknik.se/nyheter/it_telekom/allmant/article240774.ece

apropå! Ljusets inverkan på sinne, och neuroendokrinologiska funktioner

Varde Ljus!

■ Då Carl von Linné återvände från sin resa till Lappland skrev han »så snart jag kom till fjället fick jag liksom ett nytt liv«. Kanske samma upplevelse delades av de patienter som under tiden omkring förra sekelskiftet reste till Storlien på rekommendation av Enköpingsdoktor Ernst Westerlund, Sveriges då mest eftersökte läkare [1]. Den svenska fjällvärldens goda inflytande på människornas välbefinnande kan mycket väl förklaras av att de där exponeras för kortvägigt ljus under långa somrardagar. Det är också väl känt att våra medmänniskors ansikten lyser upp när solen visar sig på en tidigare molntäckt himmel.

Tanken att ljuset – framför allt det ultraviolette – kan ha denna inverkan stärks av många fysiologiska fynd. År 1911 fann den österrikiske Nobelpristagaren Karl von Frisch att djupt liggande cerebrala fotoreceptorer svarar för säsongsbetonade förändringarna av färgen på skinnets hos vissa småfiskarter [2].

Det är också känt att ett flertal fågelarter har fotoreceptorer inte enbart i retina och epifys utan också i hjärnbasen, där de medverkar till att förändra djurens fysiologi

och beteende med hänsyn till årstiden [3]. Nyligen har Nakane et al visat hur ljus av kort våglängd styr det reproduktiva beteendet hos japansk vaktel [4]. Periventriculära fotoreceptorer (opsin 5), som strukturellt liknar fotoreceptorerna i retina och epifys, reagerar på ljusstimulering. På neurogen väg överförs denna aktivitet till hypofysen och styr därmed dess överordnade endokrina funktion.

Det skulle vara av stort värde att veta huruvida däggdjur inklusive människa och andra primater reagerar på ljus av kort våglängd på ett ännu okänt sätt, men med snarlika effekter som hos fiskar och fåglar. Sådan kunskap kanske kan belysa oklara frågor såsom bakgrunden till att ljusterapi anses vara av värde vid vissa psykiska sjukdomar. Under sömn minskar produktionen av urin, som då också blir mer koncentrerad än i vaket tillstånd. Detta kan mycket väl bero på att den under sömn minskade fotostimuleringen följs av en ökad insöndring av vasopressin.

Avslutningsvis kan kommenteras att D-vitamin anses ha gynnsam effekt vid ett flertal disparata sjukdomstillstånd såsom astma, vissa can-

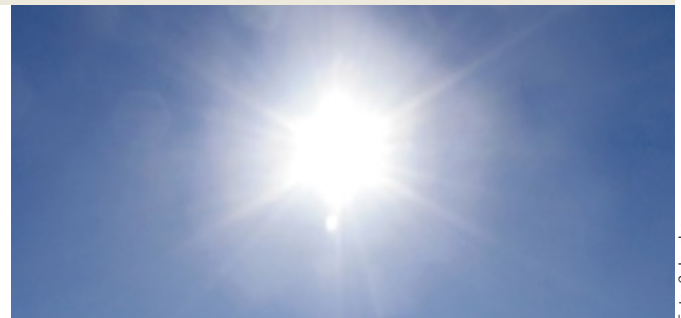

Foto: Colourbox

Den svenska fjällvärldens goda inflytande på människornas välbefinnande kan mycket väl förklaras av att de där exponeras för kortvägigt ljus under långa somrardagar.

cersjukdomar som kolorektal cancer och multipel skleros. Det kan dock inte uteslutas att sambandet beror på att D-vitamin syntetiseras vid exponering för ljus. En frågan om orsak och verkan.

I mitten av 1950-talet fann en sjuksköterska på en förlösningsavdelning i London att de nyfödda barn som låg i ett rum som vette åt söder inte var lika ikteriska som de som låg på norrsidan. Efter att iakttagelsen bekräftats av ansvarig läkare visades att bestrålning med ljus av en våglängd omkring 450 nm oxiderar bilirubin till isoformer som utsöndras via galla och urin. Efter denna upptäckt behandlades omkring 5 procent av alla nyfödda nordiska barn med ljusterapi i avsikt att förebygga bilirubintoxicitet.

Med tanke på alla olika celler och andra beståndsdelar som finns i det blod som strömmar genom huden före-

faller det sannolikt att ljusexponering leder till ett flertal andra fysiologiska och terapeutiska effekter än syntes av D-vitamin och förändring av bilirubinmolekylen.

Rolf Zetterström
professor emeritus,
Acta Paediatrica, Karolinska
universitetssjukhuset, Solna
rolf.zetterstrom@actapaediatrica.se

REFERENSER

1. Hulter Åsberg K. En doktor i den lidande mänsklighetens tjänst. Läkartidningen. 2010;107:2109-11.
2. von Frisch K. Beiträge zur Physiologie der Pigmentzellen in der Fischhaut. Pflügers Arch Gesamte Physiol Menschen Tiere. 1911;138:319-87.
3. Oliver J, Bayle JD. Brain photoreceptors for the photoinduced testicular responses in birds. Experientia. 1982;28:1021-9.
4. Nakane Y, Ikegami K, Ono H, Yamamoto N, Yoshida S, et al. A mammalian neural tissue opsin (Opsin5) is a deep brain photoreceptor in birds. Proc Natl Acad Sci U S A. 2010;107:15264-8.